

Razlike med spoloma v vrednostnih ocenah spolno stereotipnih osebnostnih lastnosti

ANDREJA AVSEC

Univerza v Ljubljani,

Filozofska fakulteta,

Oddelek za psihologijo,

Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana

andreja.avsec1@guest.arnes.si

IZVLEČEK

Osebnostne lastnosti predstavljajo eno najpomembnejših komponent stereotipov o moških in ženskah. Vsebinsko se lastnosti, ki naj bi bile bolj značilne za povprečnega moškega, nanašajo predvsem na asertivne in nadzorovalne tendence; lastnosti, ki naj bi bile bolj značilne za povprečno žensko, pa predvsem na skrb za dobro drugih. V raziskavi analiziramo subjektivne vrednostne ocene teh lastnosti, torej kako pozitivno oziroma negativno udeleženci raziskave ocenjujejo posamezno lastnost. Rezultati kažejo, da so udeleženci obeh spolov označili lastnosti, značilne za povprečno žensko, bolj pozitivno od lastnosti, značilnih za povprečnega moškega. Vzrok za te razlike je lahko višja socialna zaželenost lastnosti, ki vplivajo na boljše medosebne odnose in kažejo na skrb za potrebe drugih v primerjavi s tistimi, ki se nanašajo na izražanje lastnega jaza in zadovoljevanje lastnih potreb. Zaradi večjih razlik med spoloma smo posebej analizirali rezultate moških in ženskih ocenjevalcev in ugotovili, da pripadniki posameznega spola bolj pozitivno ocenjujejo lastnosti, značilne za njihov kot nasprotni spol, kar je v skladu s splošno težnjo po favoriziranju lastne skupine.

Ključne besede: spolni stereotipi, agentnost, komunost, osebnostne lastnosti.

ABSTRACT

DIFFERENCES BETWEEN SEXES IN THE ESTIMATIONS OF GENDER STEREOTYPICAL PERSONALITY TRAITS

Beliefs about personality characteristics predominate in gender stereotypes; men are seen as more agentic and women as more communal. The agentic dimension pertains primarily to assertive and controlling tendency; whereas in communal dimension caring and nurturing qualities predominate. In the present research subjective estimations of trait's positiveness were analysed. Participants evaluated traits, characteristic for average women as more positive according to traits characteristic for average men. These differences might reflect the high social desirableness of traits, which affect the quality of interpersonal relationships

compared to those referring to orientation toward the self and satisfaction of one's own needs. Due to important differences between sexes the results of men and women were separately analysed. Results are according to a tendency toward favouring in-group characteristics.

Key words: gender stereotypes, agency, communion, personality traits

Stereotipi igrajo pomembno vlogo pri ocenjevanju posameznikov kot predstavnikov določenih družbenih skupin, zato so bili pogosto predmet psihološkega proučevanja; od Lippmana (1922; po Eagly in Dieleman, 1997) in Allporta (1954; po Eagly & Dieleman, 1997), ko je bila netočnost in obrambna funkcija glavni del opredelitve stereotipov, do danes, ko raziskovalci pojmujejo stereotipe kot integralni del procesiranja informacij (Fiske in Taylor, 1991). Spol predstavlja eno od pomembnih socialnih kategorij zato je raziskovalce zanimala vsebina spolnih stereotipov stereotipov o povprečnem oziroma prototipičnem predstavniku moških in povprečni oziroma prototipični predstavnici žensk, je bila pogosto predmet raziskav. Ena starejših in še vedno pogosto citiranih je raziskava, v kateri so identificirali dve skupini lastnosti, povezanih z moškimi in ženskami: toplino in ekspresivnost, za kateri je večina udeležencev menila, da sta bolj značilni za ženske, ter kompetentnost in racionalnost, za kateri so udeleženci menili, da sta bolj značilni za moške (Broverman, Broverman, Clarkson, Rosenkrantz in Vogel, 1970). Spence, Helmreich in Stapp (1974) v svoji raziskavi navajajo podobne faktorje.

Pri obeh raziskavah je bil poudarek na osebnostnih lastnostih, vendar so deli spolnih stereotipov tudi zunanji videz, vedenjske vloge in poklici (Deaux in Lewis, 1984). Maskuline oblike teh komponent so bolj značilne za moške, feminine pa za ženske, vendar ne izključno. Avtorici tudi ugotavljata, da poznavanje ene komponente spolnega stereotipa implicira obstoj drugih komponent v skladu s spolnimi stereotipi, pri čemer ima zunanji videz najmočnejši vpliv. Podobno sta Ashmore in Del Boca (1979) analizirala vsebino spolnih stereotipov in identificirala tri kategorije lastnosti: definirajoče (primarni spolni znaki), identifikacijske (sekundarni spolni znaki- zunanji videz) in opisne (osebnostne lastnosti). Če konceptualiziramo te tri vrste značilnosti v hierarhijo, se prekrivanje med stereotipno žensko in stereotipnim moškim povečuje, ko gremo v smeri od definirajočih atributov k opisnim. Udeleženci raziskave so ciljne osebe ocenili bolj različno na fizični kot psihični dimenziji, zato so tudi informacije o fizičnih lastnostih diagnostično več vredne kot manj diferencirane informacije o osebnostnih lastnostih.

Najmočnejša komponenta spolnih stereotipov pa se vendarle nanaša na osebnostne lastnosti. Maskuline osebnostne lastnosti, ki naj bi bile bolj značilne za moške kot ženske, lahko vsebinsko označimo kot agentne lastnosti ("agency", Bakan, 1966). Dimenzija "agentnosti" se nanaša primarno na asertivne in nadzorovalne tendence (npr. agresivnost, ambicioznost, dominantnost, učinkovitost, voditeljsko vedenje) in neodvisnost od drugih ljudi (neodvisnost, zanašanje nase, samozadostnost, individualizem). Nekateri dodatni "agentni" atributi se nanašajo še na osebno učinkovitost (npr. samozaupanje, občutek superiornosti, lahko odločanje) in vidike osebnega stila (npr. direkt- nost, pustolovstvo, nepripravljenost na vdajo).

Feminine lastnosti, torej lastnosti, ki so po mnenju ocenjevalcev bolj značilne za ženske kot moške, pa lahko glede na vsebino, na katero se nanašajo, označimo kot "komune" ("communion", Bakan, 1966). Dimenzija "komunosti" se primarno nanaša na

skrb za dobro drugih (vdanost, sposobnost popolne posvetitve drugim, želja po umirjanju napetosti in negativnih čustev, pripravljenost pomagati, prijaznost, sočutnost, ljubezen do otrok). Nekatere tipično ženske lastnosti se nanašajo še na interpersonalno senzitivnost in emocionalno ekspresivnost ter vidike osebnega stila (npr. nežnost, blaga govorica). Medkulturne raziskave kažejo, da ta dvodimenzionalna karakterizacija spolov v smislu moške "agentnosti" in ženske "komunosti" ni omejena le na zahodne družbe (Best in Williams, 1993).

Spolne stereotipe in z njimi povezani dimenziji agentnosti in komunosti oziroma ekspresivnosti in instrumentalnosti lahko primerjamo z dimenzijama kompetentnosti in prijetnosti, za kateri Glick in Fiske (1999) ugotavljata, da sta osnova za kategorizacijo različnih, ne samo spolnih stereotipov. V primeru spola tradicionalni stereotipi označujejo ženske kot nekompetentne, vendar kot zelo prijetne. V nasprotju je stereotipni moški označen kot ambiciozen in analitičen, vendar neobčutljiv za druge. V jeziku psihoanalize (Bettleheim in Janowitz, 1950, po Glick in Fiske, 1999) naj bi določene družbene skupine predstavljale projekcije ida, v primeru spolnih stereotipov so to ženske: impulzivnost, emocionalnost, iskanje užitkov, otročje vedenje, privlačnost, prijetnost; medtem ko naj bi druge skupine reprezentirale projekcije superega, v primeru spolnih stereotipov so to moški: privrženost pravilom, dosežkom, kompetentnost, odraslost, razumnost, hladnokrvnost.

Odkar je Constantinople (1973) podala izčrpno kritiko dotedanjega merjenja maskulinosti in femininosti, so spolni stereotipi osnova za merjenje maskulinosti in femininosti kot osebnostnih lastnosti. Vsebinska opredelitev maskulinosti in femininosti kot osebnostnih lastnosti ne temelji več na dejanskih razlikah med spoloma, pač pa na sociokulturni definiciji spolnih vlog in na pozitivnih, socialno zaželenih spolno tipiziranih karakteristikah. Tako so tudi v dva najpopularnejša inštrumenta za merjenje maskulinosti in femininosti, Bem Sex-Role Inventory (BSRI; Bem, 1974) in Personal Attributes Questionnaire (PAQ; Spence, Helmreich in Stapp, 1974) vključene le socialno zaželene lastnosti. Vendar pa so v raziskavah identificirali tudi negativne, socialno nezaželene komponente spolnih stereotipov (Spence, Helmreich in Holohan, 1979), ki odražajo pretirano izraženost agentne oziroma komune orientacije. Neuravnotežena agentnost se nanaša na usmerjenost k sebi, pri čemer so drugi izključeni, neuravnotežena komunost pa se nanaša na usmerjenost k drugim, a je izključen jaz (Bakan, 1966; Helgeson, 1998). Negativni vidiki stereotipnih moških lastnosti se tako nanašajo na pretirano uveljavljanje jaza na račun drugih, npr. egoizem, sovražnost, diktatorstvo, negativni vidiki ženskih stereotipnih lastnosti pa na nezdravo odvisnost od drugih, npr. omahljivost, jokavost, lahkovernost.

V raziskavi nas zanima subjektivna vrednostna ocena osebnostnih lastnosti, ki so jih udeleženci opisali kot značilne za povprečnega moškega in povprečno žensko. Kot smo omenili v uvodu, se je večina raziskav na tem področju osredotočila na pozitivne oziroma socialno zaželene lastnosti spolnih stereotipov. Pri stereotipih pa je ponavadi problem prav vključenost negativnih lastnosti. V skladu z razmišljanji in ugotovitvami raziskav o pozitivnem, vendar nekompetentnem stereotipu o ženskah, in negativnem, vendar kompetentnem stereotipu o moških (Fiske in Stevens, 1992) ter z nekaterimi drugimi raziskavami (Eagly in Dielman, 1997) smo predvidevali, da bodo ocenjevalci ocenili lastnosti, ki so značilne za povprečno žensko bolj pozitivno kot lastnosti, ki so značilne za povprečnega moškega. Ker pa so bili ocenjevalci tudi sami del teh dveh skupin, smo predvidevali, da se bodo pri tem ocenjevanju pojavile pomembne razlike med spoloma, predvsem zaradi težnje po favoriziranju lastne skupine (Hewstone, Rubin in Willis, 2002).

Metoda

Udeleženci

V raziskavi je sodelovalo 161 oseb, od tega 80 moških in 81 žensk, povprečno starih 18,8 let. Najmlajša oseba je bila stara 17,7 let, najstarejša 20,4 let ($SD=0,4$). Starostna razlika med spoloma statistično ni bila pomembna ($t=1,63$; $p=0,10$).

Udeleženci so bili dijaki in dijakinje 4. letnika različnih srednjih šol: 69 dijakov in 65 dijakinj Gimnazije Kranj, 85 dijakov Srednje elektro in strojne šole Kranj ter 5 dijakov in 76 dijakinj Srednje ekonomske in administrativne šole Kranj.

Inštrumenti

V predhodni raziskavi (Avsec, 2000) smo oblikovali seznam 170 osebnostnih lastnosti. Vanj smo vključili postavke iz dveh vprašalnikov maskulinnosti in femininnosti, in sicer BSRI (Bem, 1974) in EPAQ (Spence, Helmreich in Holahan, 1979), ter 100 osebnostnih lastnosti, ki jih Goldberg (1990) navaja kot indikativne za pet velikih faktorjev osebnosti. Izmed njih smo izločili 80 lastnosti, v katerih se po mnenju udeležencev moški in ženske najbolj razlikujejo med seboj.

Teh 80 lastnosti je bilo osnova za sedanjo raziskavo. Udeleženci so na sedemstopenjski ocenjevalni lestvici ocenili:

1. v kolikšni meri je posamezna postavka izražena pri povprečnem moškem (1- zelo neizražena, 7- zelo izražena);
2. v kolikšni meri je posamezna postavka izražena pri povprečni ženski (1- zelo neizražena, 7- zelo izražena);
3. kako pozitivna oziroma negativna je posamezna postavka za njih osebno (-3 - zelo negativna, +3 - zelo pozitivna).

Postopek

Aplikacija vprašalnika je potekala aprila in maja 1998. Dijaki so vprašalnike reševali med poukom v skupinah do 32 oseb. Izračunali smo osnovno statistiko za posamezne postavke pri opisu povprečnega moškega in povprečne ženske ter subjektivno vrednostno oceno posameznih postavk. S t-testi za neodvisne vzorce smo ugotavljali razlike med spoloma, s t-testi za odvisne vzorce pa razlike med povprečnim moškim in povprečno žensko.

Rezultati

Razlike med spoloma v ocenjevanju povprečne ženske in povprečnega moškega

Najprej smo izračunali povprečne vrednosti izraženosti posameznih lastnosti za povprečnega moškega in povprečno žensko. Zaradi predvidevanja, da se bodo pojavile večje razlike med spoloma, smo izračunali t-teste ($df=161$) za ugotavljanje razlik med spoloma v ocenjevanju posameznih lastnosti. Pri ocenjevanju povprečnega moškega so se pri 21 postavkah pojavile statistično pomembne razlike med spoloma. Ženske so v primerjavi z moškimi pripisale višje vrednosti povprečnemu moškemu za naslednje lastnosti: občutek večvrednosti ($t=-5,31$; $p<0,01$), želja po tveganju ($t=-4,60$; $p<0,01$), neresnost ($t=-3,76$; $p<0,01$), komunikativnost ($t=-3,70$; $p<0,01$), lahkomišelnost ($t=-3,49$; $p<0,01$), odločnost ($t=-3,26$; $p<0,01$), svojeglavnost ($t=-3,02$; $p<0,01$), pogum ($t=-2,84$;

$p < 0,01$), rad imeti otroke ($t = -2,81$; $p < 0,01$), ljubeznivost ($t = -2,66$; $p < 0,01$), tečnarjenje ($t = -2,24$; $p < 0,05$) in bahavost ($t = -2,17$; $p < 0,05$). Moški so višje vrednosti pripisali povprečnemu moškemu za naslednje lastnosti: predvidljivost ($t = 3,37$; $p < 0,01$), zaskrbljenost ($t = 3,13$; $p < 0,01$), natančnost ($t = 2,70$; $p < 0,01$), previdnost ($t = 2,68$; $p < 0,01$), podredljivost ($t = 2,58$; $p < 0,05$), zvestoba ($t = 2,51$; $p < 0,05$), točnost ($t = 2,19$; $p < 0,05$), ženskost ($t = 2,18$; $p < 0,05$) in plahost ($t = 2,18$; $p < 0,05$).

Pri ocenjevanju povprečne ženske je prišlo do statistično pomembnih razlik med spoloma pri 20 postavkah. Moški so glede na ženske pripisali višje vrednosti povprečni ženski pri blagi govorici ($t = 3,16$; $p < 0,01$), želji umiriti sovražna čustva ($t = 2,48$; $p < 0,05$), ne uporabljati ostrih besed ($t = 2,12$; $p < 0,05$), umirjenosti ($t = 2,11$; $p < 0,05$), otročjem vedenju ($t = 2,07$; $p < 0,05$) in plahosti ($t = 2,06$; $p < 0,05$). Ženske pa so pri povprečni ženski višje ocenile: odgovornost ($t = -4,29$; $p < 0,01$), moč ($t = -3,06$; $p < 0,01$), tekmovalnost ($t = -2,95$; $p < 0,01$), odločnost ($t = -2,90$; $p < 0,01$), agresivnost ($t = -2,46$; $p < 0,05$), pogum ($t = -2,40$; $p < 0,05$), razburjenost ($t = -2,37$; $p < 0,05$), želja po tveganju ($t = -2,34$; $p < 0,05$), realnost ($t = -2,30$; $p < 0,05$), samostojnost ($t = -2,29$; $p < 0,05$), vztrajnost ($t = -2,20$; $p < 0,05$), zaskrbljenost ($t = -2,13$; $p < 0,05$), varčnost ($t = -2,00$; $p < 0,05$) in toplina ($t = -1,99$; $p < 0,05$).

Razlike med spoloma v vrednostnih ocenah osebnostnih lastnosti

Pozitivnost oziroma negativnost posamezne osebnostne lastnosti so udeleženci ravno tako ocenjevali na 7-stopenjski ocenjevalni lestvici, vendar pa je bil njen razpon od -3 do $+3$. Od 80 postavk so udeleženci 26 ocenili kot negativne, ostale kot pozitivne. Povprečna vrednost vseh postavk je $+0,58$ s povprečno standardno deviacijo 1,30. Najbolj pozitivne lastnosti so po mnenju udeležencev zvestoba ($M = 2,4$), odgovornost ($M = 2,3$), vztrajnost ($M = 2,3$), ljubeznivost ($M = 2,2$), samostojnost ($M = 2,2$), komunikativnost ($M = 2,2$), odločnost ($M = 2,1$), točnost ($M = 2,1$), rad imeti otroke ($M = 2,1$), logičnost ($M = 2,0$). Najbolj negativne lastnosti so: malomarnost ($M = -1,9$), bahavost ($M = -1,8$), brezčutnost ($M = -1,6$), brezobzirnost ($M = -1,6$), neresnost ($M = -1,5$), otročje vedenje ($M = -1,4$), tečnarjenje ($M = -1,4$), plahost ($M = -1,3$), agresivnost ($M = -1,3$), podredljivost ($M = -1,2$).

Pri 23 postavkah je statistično pomembna razlika med spoloma (tabela 1). Naj omenimo samo največje razlike. Ženske bolj pozitivno gledajo na ženskost, ljubeznivost, toplino, nežnost, skrbnost, moški pa pozitivno na moškost, prekanjenost in tekmovalnost ter manj negativno na agresivnost, bahavost in osornost.

Tabela 1. Postavke, ki so jih moški in ženske različno ocenili glede na vrednostno oceno: rezultati t-testov.

Postavka	Moški		Ženske		t-test	
	M	SD	M	SD		
Ženskost	-0,40	1,47	1,74	1,17	-10,26	**
Ljubeznivost	1,81	0,82	2,59	0,68	-6,50	**
Toplina	1,52	1,14	2,28	0,93	-4,67	**
Čustvenost	1,10	1,32	1,88	1,22	-3,92	**
Nežnost	1,44	1,05	2,06	1,05	-3,78	**
Skrbnost	1,72	0,98	2,15	0,94	-2,86	**
Previdnost	1,51	1,18	1,90	0,81	-2,50	*
Želja umiriti sovražna čustva	1,23	1,33	1,76	1,35	-2,49	*
Rad imeti otroke	1,83	1,25	2,28	1,11	-2,44	*
Zvestoba	2,17	0,98	2,55	1,01	-2,41	*
Vdanost	1,15	1,38	1,64	1,49	-2,19	*
Umirjenost	1,37	1,11	1,74	1,12	-2,14	*
Brezčutnost	-1,40	1,34	-1,84	1,40	2,08	*
Kritičnost	1,26	1,27	0,82	1,42	2,09	*
Brezskrbnost	-0,02	1,37	-0,59	1,59	2,41	*
Osornost	-0,94	1,26	-1,44	1,32	2,48	*
Malomarnost	-1,72	1,14	-2,16	1,02	2,60	**
Bahavost	-1,57	1,44	-2,09	1,06	2,62	**
Tekmovalnost	1,52	1,25	0,90	1,40	2,96	**
Oblastnost	-0,12	1,44	-0,82	1,49	3,02	**
Prekanjenost	1,20	1,30	0,21	1,53	4,43	**
Agresivnost	-0,74	1,56	-1,79	1,39	4,54	**
Moškost	1,49	1,13	-0,23	1,55	8,10	**

Zaradi pomembnih razlik med spoloma smo nadaljnje statistične postopke uporabili ločeno za udeležence posameznega spola.

Rezultati moških udeležencev

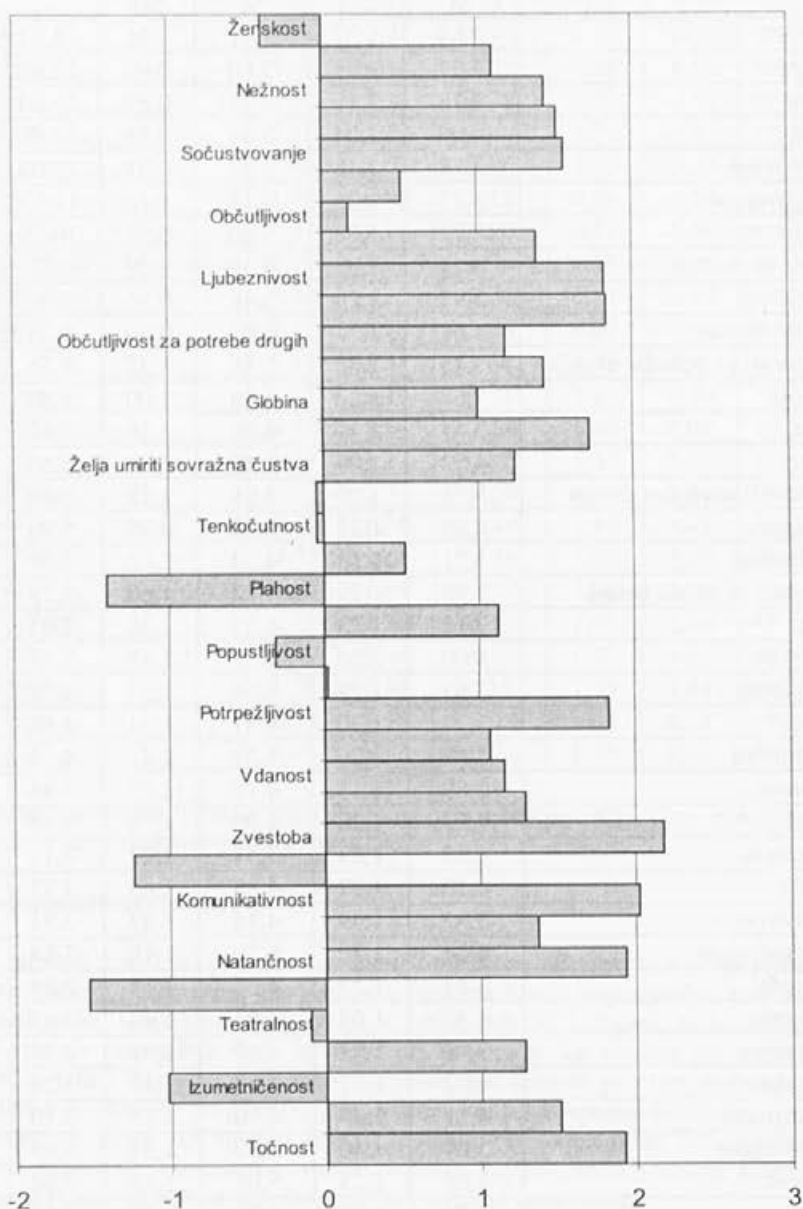
V tabelah 2 in 3 so prikazani rezultati t-testov za odvisne vzorce za primerjavo ocen o izraženosti posameznih lastnosti pri povprečni ženski in povprečnem moškem, ki so jih dali moški udeleženci. V tabeli 2 je prikazanih 37 lastnosti, za katere je t-test pokazal, da so pomembno bolj izražene pri povprečni ženski kot pri povprečnem moškem, v tabeli 3 pa so prikazane postavke, pri katerih je t-test pokazal, da so pomembno bolj izražene pri povprečnem moškem kot pri povprečni ženski.

Lastnosti, ki so po mnenju moških udeležencev pomembno bolj izražene pri povprečni ženski, so ženskost, čustvenost, nežnost, toplina, sočustvovanje, blaga govorica, občutljivost, občutek za estetiko, ljubeznivost, rad imeti otroke...

Tabela 2. Lastnosti, ki so po mnenju moških udeležencev bolj izražene pri povprečni ženski kot pri povprečnem moškem: rezultati t-testov za odvisne vzorce ($df=80$).

Postavka	Povprečen moški		Povprečna ženska		t-test	
	M	SD	M	SD		
Ženskost	2,68	1,22	5,91	1,26	-14,68	**
Čustvenost	3,57	1,21	5,80	0,90	-13,46	**
Nežnost	3,78	1,16	5,75	0,89	-12,50	**
Toplina	4,00	1,04	5,54	0,85	-12,06	**
Sočustvovanje	3,78	1,18	5,57	0,91	-12,03	**
Blaga govorica	3,12	1,23	5,31	1,18	-11,12	**
Občutljivost	3,77	1,09	5,60	0,98	-10,25	**
Občutek za estetiko	3,48	1,37	5,36	1,29	-9,82	**
Ljubeznost	3,93	1,24	5,48	0,96	-9,44	**
Rad imeti otroke	4,68	1,27	6,07	0,96	-9,38	**
Občutljivost za potrebe drugih	3,48	1,38	5,16	1,32	-8,55	**
Obzirnost	3,67	1,20	5,06	1,00	-7,84	**
Globina	3,54	1,14	4,86	1,16	-7,42	**
Skrbnost	4,52	1,09	5,49	1,01	-6,50	**
Želja umiriti sovražna čustva	3,78	1,20	4,98	1,28	-6,49	**
Zaskrbljenost	4,28	1,27	5,28	0,99	-5,90	**
Tenkočutnost	3,21	1,13	4,33	1,18	-5,88	**
Ne uporabljati ostrih besed	2,99	1,29	4,22	1,60	-5,79	**
Plahost	3,12	1,23	4,33	1,36	-5,63	**
Zaupljivost	4,00	1,26	4,83	1,15	-5,34	**
Popustljivost	3,63	1,28	4,58	1,35	-4,71	**
Uslužnost	3,77	1,30	4,57	1,34	-4,68	**
Potrpežljivost	3,67	1,26	4,52	1,41	-4,54	**
Intuitivnost	3,89	1,15	4,79	1,17	-4,46	**
Vdanost	4,09	1,28	4,90	1,19	-4,15	**
Radovednost	4,83	1,23	5,54	1,27	-4,11	**
Zvestoba	4,10	1,27	4,85	1,43	-3,92	**
Podredljivost	3,32	1,39	4,16	1,27	-3,91	**
Komunikativnost	4,64	1,20	5,30	1,18	-3,88	**
Umirjenost	3,84	1,23	4,69	1,53	-3,84	**
Natančnost	4,33	1,05	4,94	1,43	-3,42	**
Tečnarjenje	3,93	1,52	4,69	1,61	-3,34	**
Teatralnost	4,02	1,27	4,72	1,43	-3,26	**
Prilagodljivost	4,11	1,29	4,70	1,15	-3,10	**
Izumetničenost	3,69	1,40	4,30	1,34	-3,05	**
Previdnost	4,65	1,25	5,07	1,14	-2,64	**
Točnost	4,32	1,09	4,77	1,39	-2,58	*

Slika 1. Vrednostne ocene lastnosti, ki naj bi bile značilne za povprečno žensko (moški ocenjevalci).

Povprečna ocena pozitivnosti oziroma negativnosti postavk, ki so bolj značilne za povprečno žensko kot za povprečnega moškega je 0,84, povprečna standardna deviacija je 1,25. Na sliki 1 so prikazane vrednostne ocene lastnosti, najbolj značilne za povprečno žensko. Razvrščene so glede na velikost razlike med povprečnim moškim in povprečno žensko. Poleg lastnosti ženskost, ki naj bi bila najbolj značilna za povprečno žensko, so negativno ovrednotili še lastnosti tečnarjenje, plahost, podredljivost in izumetničenost ter popustljivost, teatralnost, zaskrbljenost in tenkočutnost, vse ostale lastnosti pa so označili za pozitivne (ljubeznivost, zvestoba, odgovornost, toplina, rad imeti otroke, točnost, potrpežljivost...).

Pri povprečnem moškem naj bi bile po mnenju moških ocenjevalcev najbolj izražene lastnosti moškost, agresivnost, moč, bojevitost, tekmovalnost, želja po tveganju, osornost, brezčutnost... (tabela 3).

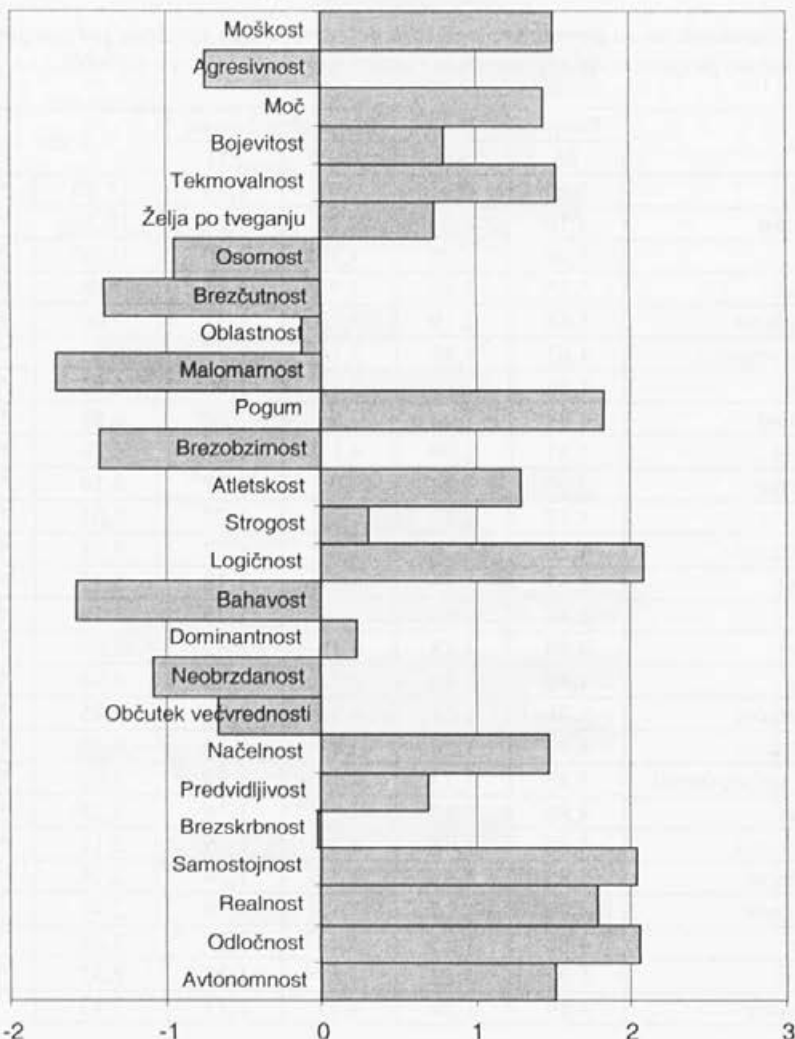
Tabela 3. Lastnosti, ki so po mnenju moških udeležencev bolj izražene pri povprečnem moškem kot pri povprečni ženski: rezultati t-testov za odvisne vzorce (df=80).

Postavka	Povprečen moški		Povprečna ženska		t-test	
	M	SD	M	SD		
Moškost	5,83	0,93	2,77	1,39	15,89	**
Agresivnost	5,10	1,29	3,11	1,21	10,39	**
Moč	5,44	1,05	3,59	1,40	10,00	**
Bojevitost	5,35	1,10	3,99	1,21	7,46	**
Tekmovalnost	5,68	1,19	4,42	1,33	7,00	**
Želja po tveganju	4,62	1,42	3,14	1,27	6,95	**
Osornost	4,54	1,11	3,48	1,06	6,92	**
Brezčutnost	4,04	1,24	2,86	1,22	6,86	**
Oblastnost	5,37	1,09	4,12	1,27	6,36	**
Malomarnost	4,09	1,24	3,05	1,07	6,14	**
Pogum	5,17	1,20	4,05	1,27	6,01	**
Brezobzirnost	4,20	1,20	3,21	1,22	5,58	**
Atletskost	4,57	1,36	3,54	1,38	5,37	**
Strogost	4,84	1,05	3,98	1,25	5,14	**
Logičnost	4,89	1,18	4,10	1,42	5,04	**
Bahavost	4,72	1,45	3,54	1,48	4,94	**
Dominantnost	5,06	1,24	4,06	1,26	4,85	**
Neobzdanost	4,17	1,24	3,43	1,18	4,50	**
Občutek večvrednosti	4,85	1,23	4,10	1,39	4,06	**
Načelnost	4,86	1,12	4,25	1,16	3,25	**
Predvidljivost	4,86	1,08	4,36	1,39	3,12	**
Brezskrbnost	3,85	1,35	3,31	1,24	2,78	**
Samostojnost	4,99	1,22	4,56	1,30	2,47	*
Realnost	4,88	1,28	4,44	1,27	2,46	*
Odločnost	5,07	1,22	4,67	1,25	2,32	*
Avtonomnost	4,89	1,26	4,53	1,11	2,17	*

Povprečna subjektivna ocena pozitivnosti oziroma negativnosti teh 26 lastnosti je 0,44, povprečna standardna deviacija pa 1,24. Slika 2 prikazuje vrednostne ocene za posamezno osebnostno lastnost. V primerjavi z lastnostmi, značilnimi za povprečno žensko (slika 1) je več negativno ocenjenih lastnosti kot pri povprečni ženski. To so malomarnost, bahavost, brezobzirnost, brezčutnost, neobrzdanost, osornost, občutek večvrednosti, agresivnost.

Najbolj pozitivne lastnosti, značilne za povprečnega moškega, pa so logičnost, samostojnost, odločnost, pogum, realnost...

Slika 2. Subjektivno zaznana pozitivnost lastnosti, za povprečnega moškega (moški)

Rezultati udeleženk

V tabelah 4 in 5 so prikazani rezultati t-testov za odvisne vzorce za primerjavo ocen povprečne ženske in povprečnega moškega, ki so jih podale udeleženke. V tabeli 4 je prikazanih 39 postavk, za katere je t-test pokazal, da so jih udeleženke označile kot pomembno bolj izražene pri povprečni ženski kot pri povprečnem moškem, v tabeli 5 pa so prikazane postavke, ki naj bi bile pomembno bolj izražene pri povprečnem moškem kot pri povprečni ženski. Lastnosti, ki so pomembno bolj izražene pri povprečni ženski, so ženskost, toplina, zaskrbljenost, nežnost, čustvenost, sočustvovanje, skrbnost, občutljivost, občutek za estetiko, ljubeznivost, rad imeti otroke...

Povprečna ocena subjektivno zaznane pozitivnosti postavk, ki so bolj značilne za povprečno žensko kot za povprečnega moškega je 1,08, povprečna standardna deviacija je 1,26. T-test je tudi pokazal, da glede vrednostnih ocen lastnosti, značilnih za povprečno žensko, ni statistično pomembnih razlik med spoloma ($p=0,10$). Na sliki 3 so prikazane subjektivne vrednostne ocene lastnosti, najbolj značilne za povprečno žensko. Razvrščene so glede na velikost razlike med povprečnim moškim in povprečno žensko. Poleg lastnosti ženskost, ki naj bi bila najbolj značilna za povprečno žensko, so negativno ovrednotili še lastnosti tečnarjenje, plahost, podredljivost in izumetničenost ter popustljivost, teatralnost, zaskrbljenost in tenkočutnost. Razen pri lastnosti ženskost, ki so jo so moški udeleženci ocenili pomembno bolj negativno kot udeleženke, ni pomembnih razlik med spoloma (tabela 1). Vse ostale lastnosti, ki naj bi bile po mnenju ocenjevalk značilne za povprečno žensko, pa so označili za pozitivne, kot najbolj pozitivne ljubeznivost, zvestoba, odgovornost, toplina, rad imeti otroke, točnost, potrpežljivost...

Za povprečnega moškega naj bi bile po mnenju ocenjevalk najbolj značilne lastnosti (tabela 5) moškost, želja po tveganju, občutek večvrednosti, malomarnost, bahavost, agresivnost, bojevitost, moč... Povprečna vrednostna ocena 28 lastnosti, ki so pomembno bolj značilne za povprečnega moškega kot povprečno žensko, je -0,35, povprečna standardna deviacija 1,36. T-test je pokazal, da so statistično pomembne razlike med spoloma ($p=0,03$) v vrednostnih ocenah lastnosti, značilnih za povprečnega moškega. Ženske pomembno bolj negativno ocenjujejo tipično moške lastnosti.

Slika 4 prikazuje povprečne vrednostne ocene posameznih lastnosti, bolj značilnih za povprečnega moškega kot za povprečno žensko. V primerjavi z lastnostmi, značilnimi za povprečno žensko (slika 1), vidimo, da je več negativno ocenjenih lastnosti. To so malomarnost, bahavost, brezobzirnost, brezčutnost, neobzdanost, osornost, občutek večvrednosti, agresivnost. Najbolj pozitivno ocenjene lastnosti, značilne za povprečnega moškega, pa so logičnost, samostojnost, odločnost, pogum, realnost...

Tabela 4. Lastnosti, ki so po mnenju udeleženk raziskave bolj izražene pri povprečni ženski kot pri povprečnem moškem: rezultati t-testov za odvisne vzorce ($df=81$).

Postavka	Povprečen moški		Povprečna ženska		t-test	
	M	SD	M	SD		
Ženskost	2,28	1,10	5,88	1,01	-20,75	**
Toplina	4,07	1,24	5,84	1,05	-10,97	**
Zaskrbljenost	3,63	1,38	5,65	1,17	-10,89	**
Nežnost	3,94	1,48	5,89	1,07	-10,54	**
Čustvenost	3,76	1,38	5,61	1,09	-10,00	**
Sočustvovanje	4,11	1,13	5,52	1,09	-9,29	**
Skrbnost	4,17	1,18	5,79	1,10	-8,93	**
Rad imeti otroke	5,17	0,94	6,24	0,87	-8,51	**
Občutek za estetiko	3,60	1,46	5,33	1,18	-7,91	**
Občutljivost za potrebe drugih	3,33	1,29	4,95	1,36	-7,91	**
Vdanost	3,71	1,34	5,22	1,27	-7,85	**
Blaga govorica	3,10	1,29	4,68	1,34	-7,72	**
Ljubeznivost	4,44	1,22	5,65	1,19	-7,39	**
Natančnost	3,82	1,37	5,00	1,02	-6,99	**
Zvestoba	3,57	1,40	4,90	1,48	-6,43	**
Plahost	2,71	1,21	3,90	1,31	-6,25	**
Previdnost	4,12	1,29	5,26	1,16	-5,97	**
Želja umiriti sovražna čustva	3,40	1,24	4,46	1,34	-5,93	**
Podredljivost	2,70	1,69	4,05	1,51	-5,87	**
Občutljivost	4,04	1,36	5,24	1,42	-5,84	**
Prilagodljivost	3,96	1,34	5,02	1,32	-5,77	**
Točnost	3,88	1,46	5,12	1,28	-5,75	**
Izumetničenost	3,37	1,23	4,22	1,23	-5,43	**
Zaupljivost	4,13	1,39	5,20	1,33	-5,34	**
Tenkočutnost	3,26	1,38	4,41	1,38	-5,15	**
Potrpežljivost	3,48	1,38	4,55	1,54	-4,91	**
Popustljivost	3,73	1,32	4,66	1,21	-4,78	**
Globina	3,73	1,14	4,57	1,28	-4,66	**
Obzirnost	3,90	1,11	4,74	1,33	-4,51	**
Radovednost	4,80	1,50	5,75	1,18	-4,42	**
Odgovornost	4,80	1,27	5,63	1,19	-4,38	**
Ne uporabljati ostrih besed	3,00	1,56	3,70	1,58	-3,08	**
Uslužnost	3,87	1,33	4,45	1,42	-2,87	**
Intuitivnost	3,96	1,15	4,54	1,23	-2,76	**
Umirjenost	3,61	1,22	4,20	1,46	-2,70	**
Teatralnost	4,07	1,49	4,59	1,28	-2,39	*
Predvidljivost	4,26	1,22	4,67	1,13	-2,38	*
Varčnost	4,41	1,25	4,94	1,38	-2,30	*
Kritičnost	4,43	1,36	4,84	1,52	-2,10	*

Slika 3. Vrednostne ocene lastnosti, ki naj bi bile značilne za povprečno žensko (ocenjevalke).

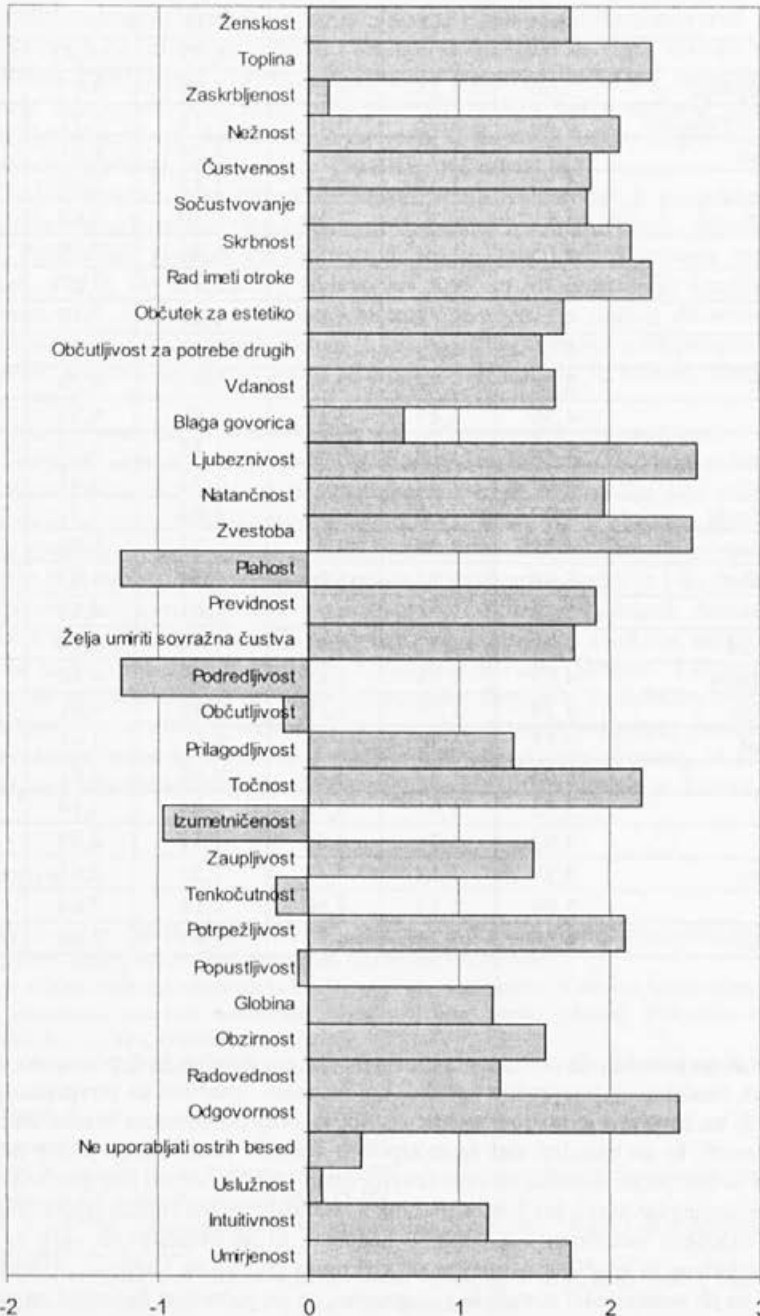

Tabela 5. Lastnosti, ki so po mnenju udeleženk raziskave bolj izražene pri povprečnem moškem kot pri povprečni ženski: rezultati t-testov za odvisne vzorce ($df=81$).

Postavka	Povprečen moški		Povprečna ženska		t-test	
	M	SD	M	SD		
Moškost	5,96	1,07	2,95	1,33	15,43	**
Želja po tveganju	5,60	1,28	3,67	1,63	9,07	**
Občutek večvrednosti	5,80	1,06	4,10	1,51	8,55	**
Malomarnost	4,27	1,37	2,72	1,24	8,01	**
Bahavost	5,20	1,36	3,67	1,41	7,88	**
Agresivnost	5,11	1,32	3,60	1,30	7,67	**
Bojevitost	5,65	1,12	4,22	1,46	7,35	**
Moč	5,70	1,23	4,26	1,37	7,27	**
Osornost	4,67	1,13	3,54	1,03	7,10	**
Pogum	5,67	1,03	4,54	1,32	6,86	**
Brezčutnost	3,74	1,24	2,52	1,33	6,79	**
Neresnost	4,50	1,45	3,18	1,46	6,58	**
Oblastnost	5,52	1,16	4,23	1,45	6,50	**
Brezskrbnost	4,04	1,30	2,91	1,33	6,45	**
Otročje vedenje	4,07	1,63	2,80	1,44	6,21	**
Neobzdanost	4,31	1,29	3,41	1,33	5,06	**
Tekmovalnost	5,98	1,22	5,04	1,34	4,97	**
Strogost	5,12	1,21	4,32	1,05	4,80	**
Dominantnost	4,91	1,39	3,93	1,28	4,74	**
Lahkomiselnost	4,63	1,38	3,68	1,36	4,46	**
Brezobzirnost	4,24	1,50	3,30	1,31	4,01	**
Svojeglavost	5,28	1,30	4,39	1,51	3,94	**
Logičnost	5,04	1,27	4,39	0,99	3,81	**
Odločnost	5,65	1,01	5,18	1,04	3,14	**
Vihravost	4,62	1,28	4,06	1,33	2,99	**
Avtonomnost	4,89	1,18	4,43	1,31	2,65	**
Načelnost	5,04	1,15	4,60	1,18	2,64	**
Domišljavost	4,56	1,28	4,17	1,45	2,02	*

Razprava

Rezultati so potrdili, da ocenjevalci, tako moški kot ženske, bolj pozitivno ocenjujejo lastnosti, značilne za povprečno žensko, kot lastnosti, značilne za povprečnega moškega. Vzrok za to je verjetno predvsem v splošno bolj pozitivnem vrednotenju "komunih" lastnosti, ki so osrednji del stereotipov o ženskih lastnostih. Večino lastnosti, značilnih za prototipično žensko, so ocenjevalci obeh spolov ocenili kot pozitivno (nežnost, toplina, sočustvovanje), pri čemer jih lahko vsebinsko razen redkih izjem (ženskost, občutek za estetiko) označimo kot komune lastnosti, ki se nanašajo na skrb za dobro drugih in za katere je značilna usmerjenost k drugim (Eagly in Dielman, 1996). Tiste lastnosti, ki so jih ocenjevalci ocenili kot negativne, pa se večinoma nanašajo na pomanjkanje agentnosti oziroma asertivnosti (popustljivost, plahost, podredljivost, tečnarjenje).

Pri rezultatih ocenjevanja prototipičnega moškega lahko v primerjavi s prototipično žensko takoj opazimo razlike. Tipično moških lastnosti je nekoliko manj kot tipično ženskih lastnosti (28), kar je po našem mnenju posledica prvotnega izbora lastnosti. Več kot polovica tipično moških lastnosti je bilo ocenjenih kot negativnih. Vrednotenje agentnih lastnosti (npr. domišljavost, vihravost, brezobzirnost, agresivnost) kot negativnih pa ne pomeni, da te lastnosti niso zaželene. Npr. lestvica maskulinnosti vprašalnika BSRI (Bem, 1974), ki vključuje postavke, zaželene za posamezni spol, vključuje tudi agresivnost, ki so jo ocenjevalci, vsaj v naši raziskavi, ocenili kot negativno lastnost. Torej kljub temu, da je neka lastnost lahko negativno vrednotena (agresivnost, plahost), je lahko za posamezni spol zaželena.

Tudi nekatere druge raziskave kažejo, da so stereotipi o povprečni ženski na splošno bolj pozitivni kot stereotipi o povprečnem moškem (Eagly, Mladinic in Otto, 1989). Pozitivnost ženskih stereotipov pa lahko pomeni tudi dvorezen meč (Eagly in Dielman, 1997), saj določene pozitivne lastnosti, ki jih pripisujejo ženskam, kot npr. prijaznost, skrb za druge, v bistvu ženskam onemogočajo dostop do socialnih vlog z visokim statusom (vodstvene funkcije), ki so pogosto povezane z nasprotnimi, agentnimi lastnostmi, s trdoto in agresivnostjo (Conway, Pizzamiglio in Mount, 1996; Echabe in Castro, 1999).

Omenili smo, da so ocenjevalci obeh spolov pozitivneje vrednotili ženske stereotipne lastnosti, vendar so se pojavile pomembne razlike med spoloma. Moški ocenjevalci so bolj pozitivno oziroma manj negativno vrednotili moške stereotipne lastnosti, pri čemer je največja razlika prav pri lastnosti moškost, ki naj bi se nanašala na bistveno lastnost prototipičnega moškega. Razlik med spoloma v vrednostnih ocenah povprečne ženske je bilo precej manj kot pri povprečnem moškem, vendar je bila podobno kot pri povprečnem moškem največja razlika pri prototipični lastnosti ženske, torej pri ženskosti, ki so jo ženske ocenile bolj pozitivno kot moški. Tudi vse ostale razlike med spoloma so bile v skladu s težnjo po favoriziranju lastne skupine. Favoriziranje lastne skupine je splošen, čeprav ne ravno univerzalen fenomen, ki lahko vključuje vedenje (diskriminacija), stališča (predsodki) in kognicijo (stereotipiziranje) (Mackie in Smith, 1998). Možen izvor te težnje je zaščita socialnega statusa skupine, ki ji posameznik pripada, in s tem omogočanje pozitivne socialne identitete (Tayfel in Turner, 1979).

Literatura

- Ashmore, R. D. in Del Boca, F. K. (1979). Sex stereotypes and implicit personality theory. Toward a cognitive-social psychological conception. *Sex Roles*, 5, 219-248.
- Avsec, A. (2000). Področja samopodobe in njihova povezanost z realno in idealno spolno shemo [Dimensions of self-concept and their connection to real and ideal gender schema]. Doktorsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
- Bakan, D. (1966). *The duality of human existence. An essay on psychology and religion*. Chicago: Rand McNally.
- Banaji, M. R. in Greenwald, G. (1995). Implicit gender stereotyping in judgements of fame. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 181-198.
- Banaji, M. R., Hardin, C. in Rothman, A. J. (1993). Implicit stereotyping in person judgment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 272-281.
- Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 155-162.
- Best, D. L. in Williams, J. E. (1993). A cross-cultural viewpoint. V A. E. Beall in R. J. Sternberg (ur.), *The psychology of gender* (str. 215-248). New York: Guilford Press.
- Best, J. B. (1995). *Cognitive psychology*. Minneapolis: West Publishing Company.

- Broverman, I. K., Broverman, D. M., Clarkson, F. E., Rosenkrantz, P. S. in Vogel, S. R. (1970). Sex-role stereotypes and clinical judgments of mental health. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 34, 1-17.
- Conway, M., Pizzamiglio, T. M. in Mount, L. (1996). Status, communality, and agency: Implications for stereotypes of gender and other groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 25-38.
- Deaux, K. in Lewis, L. L. (1984). Structure of gender stereotypes: Interrelationships among components and gender label. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 991-1004.
- Devine, P. G. (2001). Implicit prejudice and stereotyping: How automatic are they? Introduction to the special section. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 757-759.
- Eagly, A. H. in Dielman, A. B. (1997). The accuracy of gender stereotypes: A dilemma for feminism. *International Review of Social Psychology*, 2, 11-30.
- Eagly, A. H., Mladenic, A. in Otto, S. (1991). Are women evaluated more favorably than men? An analysis of attitudes, beliefs, and emotions. *Psychology of Women Quarterly*, 15, 203-216.
- Echabe, A. E. in Castro, J. H. G. (1999). The impact of context on gender social identities. *European Journal of Social Psychology*, 29, 287-304.
- Fiske, S. T. in Stevens, K. L. (1992). What's so special about sex? Gender stereotyping and discrimination. In S. Ostkamp in M. Constanzo (Eds.), *Gender issues in contemporary society*. Neybury Park, CA: Sage.
- Fiske, S. T. in Taylor, S. E. (1991). *Social cognition*. NY: McGraw Hill.
- Geis, F. L. (1993). Self-fulfilling prophecies: A social psychological view of gender. V A. E. Beall in R. J. Sternberg (ur.), *The psychology of gender* (str. 9-54). New York: Guilford Press.
- Greenwald, A. G. in Banaji, M. R. (1995). Implicit social cognition: Attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological-Review*, 102, 4-27.
- Mackie, D. M. in Smith, E. R. (1998). Intergroup relations: insights from a theoretically integrative approach. *Psychological Review*, 105, 499-529.
- Spence, J. T., Helmreich, R. in Holahan, C. K. (1979). Negative and positive components of psychological masculinity and femininity and their relationships to self-reports of neurotic and acting out behaviours. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1673-1682.
- Spence, J. T., Helmreich, R. in Stapp, J. (1974). The Personal Attribute Questionnaire: A measure of sex-role stereotypes and masculinity-femininity. *JSAS: Catalog of Selected Documents in Psychology*, 4, 43-44.
- Tajfel, H. in Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. V W. G. Austin in S. Worchel (ur.), *The social psychology of intergroup relations* (str. 33-47). Monterey, CA: Brooks/Cole.